

EĞİTİLEBİLİR ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARDA BEDEN EĞİTİMİ VE SPORUN SOSYALLEŞME DÜZEYLERİNE ETKİSİ

Levent İLHAN

Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.

Özet

Bu araştırmanın amacı, düzenli olarak yapılan beden eğitimi ve spor etkinliklerinin eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşme düzeylerinde etkili olup olmadığını belirlemektir. Araştırmaya 8-11 yaşları arasında, özel eğitim alan toplam 16 eğitilebilir zihinsel engelli çocuk katılmıştır. Bunlardan 8'i uygulama, 8'i kontrol grubunu oluşturmuştur. Uygulama grubuna haftada 2 gün birer saat, içerik olarak; ısınma hareketleri, işlevsel egzersizler ve sportif oyunlar bölümlerinden oluşan özel beden eğitimi programı, 18 hafta boyunca uygulanmıştır. Kontrol grubuna hiçbir sportif aktivite yapılmamıştır. Araştırma "ön test – son test kontrol gruplu deneme modelinde" desenlenmiştir. Grupların sosyalleşme düzeylerini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak "American Association on Mental Deficiency" Adaptive Behavior Scale, (AAMD) uyumsal davranış skalasının gelişimsel özellikler alt başlıklarından biri olan "Sosyalleşme" alanındaki maddeler kullanılmıştır. Skalının sosyalleşme alt başlığındaki maddeler; işbirliği, yardımlaşma, başkalarını dikkate alma, ailesini, yakın çevresini, arkadaşlarını ve uzak tanıdıkları hakkında bilgi sahibi olma, grup oyunlarında veya faaliyetlerinde başkalarıyla etkileşimde bulunma, grup faaliyetlerine katılmadaki liderlik, faal üyelik ve basit üyelik özellikleri, paylaşımcılık özellikleri ile sosyal uygunluk özelliklerini belirlemeye yöneliktir. Veri toplama aracı; 18 haftalık program öncesinde ve sonrasında çocukların annelerine uygulanmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel olarak değerlendirilmesinde iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi (t testi) uygulanmıştır. Uygulama grubunda sosyalleşme alt başlıklarında gelişim gösterilen alanlar sırasıyla; grup faaliyetlerine katılma, başkalarıyla etkileşim ve paylaşımcılık olarak bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel engel, Beden Eğitimi, Sosyalleşme

THE EFFECT OF PHYSICAL EDUCATION UPON THE SOCIALIZATION LEVELS OF MENTALLY HANDICAPPED CHILDREN

Abstract

This study is related to the investigation of the effect of the physical training upon the socialization levels of mentally handicapped children. The study was participated by 18 mentally handicapped children with an age ranging between 8 and 11. Eight of the children were chosen as the experimental and eighth of them were selected as the control group. The experimental group was subjected to a special physical training program containing warming up, functional exercises and sportive games while the control group was kept out of any physical activity. The research was designed upon pre test - post test model. The data collection tool used for the determination of the socialization levels of the groups was the items listed under the subheading of socialization of American Association on Mental Deficiency" Adaptive Behavior Scale (AAMD). The items are directed to determine the social maturity features such as cooperation, taking others into account, having knowledge about people in their families, close environment and distant friends, interacting with others in group activities, leadership in group activities, active or inactive membership and selfishness. The data collection tool was applied to the parents prior to the 18-week training program. In evaluating the data which are gained, t test is applied statistically. The socialization fields where highest positive increase was recorded were as follows: Participation into group activities, interaction with others, cooperation.

Key words: Mentally Handicapped, Physical Education, Socialization

Giriş ve Amaç

Zihinsel engelli çocuklar, engelli çocuklar arasında en sık karşılaşılan gruptur. Buna rağmen, bu çocuklar toplum tarafından yeterince tanınmamaktadır. Hatta bu çocuklara ilişkin bazı ön yargı ve inançlar bulunmaktadır. Bunların başında zihinsel engelli çocuklar için hiçbir şeyin yapılamayacağı inancı gelmektedir.

Tüm zihinsel engellilerin yaklaşık yüzde 85'ini eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar oluşturmaktadır ve normal ilköğretim programından yeterli şekilde yararlanamamaktadırlar. Ancak, bu çocukların ilköğretim düzeyinde akademik konularda eğitilebilirlik, toplumda bağımsız yaşayabilecek düzeyde sosyal uyum, yetişkin düzeyinde kısmen ya da tamamen destek alacak şekilde mesleki yeterlilik alanlarında gelişme potansiyeline sahip oldukları ifade edilmektedir (1). Nitekim eğitilebilir zihinsel engelli çocuklara yönelik özel eğitim programları bu konulara ağırlık vermektedir (2).

Zihinsel engelli çocukların bir kısmı fiziksel yönden normal çocuklara çok benzerlik gösterirler ve onlar kadar yeteneklidirler. Zihinsel engelli çocuklar da, normal gelişim gösteren diğer çocuklar gibi birçok spor branşında başarılı olabilirler(3). Genel olarak zihinsel engelli çocuklar müthiş bir fiziksel güce sahiptirler. Çoğu kez denetimsiz bir süreç içinde çocuklar bu güçlerini olumsuz yönde kullanarak saldırgan eğilimlere dönüşürebilmektedirler Oysa ki bu fiziksel güç, çocuğun gelişimi açısından çok olumlu bir yöne kanalize edilmeyi beklemektedir (4).

İnsan sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler, hem toplumun, hem kültürün, hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası doğumdan başlayarak bir gelişim göstermektedir. Sosyalleşme birçok karmaşık faktörün etkilediği bir oluşumdur. Bireyin sosyalleşmesinden, bir anlamda yaşadığı kültürü ve dolaylı olarak bu kültürle bağlantılı diğer kültürleri öğrenmesi kastedilmektedir. Bir diğer anlamda ise, sosyalleşme, kişinin, grubun kural ve değerlerine uymayı öğrenmesi, bu değerler düzenini benimsemesidir. Bu öğrenme doğumdan ölüme dek tüm yaşam boyunca devam eder ve bu süre içinde bireyin çevredeki insanlarla ilişkileri ve diğer çevre faktörleri sosyal uyumunda önemli rol oynar (5).

Sosyal gelişim, kişinin doğumundan yetişkin oluncaya kadar, başka insanlarla olan ilişkilerinin ve onlara karşı geliştirdiği ilgi, duygu, tutum ve davranışlar gibi toplumsal özelliklerin tümüdür. Başka bir anlatımla sosyalleşme, kişinin çevresinde geçerli olan norm ve değer yargılarına uygun bir davranış geliştirme sürecidir (6). Zihinsel engelle sahip çocukların sosyal özelliklerinde tipik bazı problemler görülebilmektedir. Bu problemler kısmen toplumdaki bireylerin bu çocuklara yönelik tutum ve davranışlarıyla, kısmen de çocuğun geçmişte kendisinden beklenen davranışları yerine getirmedeki başarısızlıklarıyla ilişkilidir (7).

Zihinsel engelli çocuklar da normal çocuklar gibi, yeme, içme, sevme, sevilme, kabul edilme, başarılı olma gibi biyolojik, sosyal ve psikolojik gereksinimlere sahiptirler. Sosyal çevrede yaşamlarını sürdürebilmeleri için bu gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir (1).

Bireyin topluma uyumunda önemli bir nokta olan uyumsal davranış birikimi açısından zihinsel engelle sahip bireyler yetersizlik göstermektedir. Bu yetersizlikleri bireyin topluma sosyal uyumu güçleştirmekte, gerekli eğitsel ve psikolojik önlemler alınmadığı takdirde imkansız hale gelebilmektedir (7).

Zihinsel engelli çocuklar bağımsız hareket edememekte, geç ve güç arkadaşlık kurmaktadır. Arkadaşlıkları kısa süre devam etmekte ve kendilerinden küçük çocuklarla arkadaşlık etmeyi tercih etmektedirler. Sebatsızlık, inatçılık gibi davranışlar sosyal ilişkilerini sarsmaktadır. Grup etkinlikleri sırasında lider olmaktan çok başkasına uyma ve taklit etme eğilimi göstermektedirler (1).

Bireyin sosyalleşmesinin erken yaşlarda söz konusu olması, beden eğitimi ve spor aktivitelerinin de çocukluk ve gençlik çağında alışkanlık haline getirilmesi ihtiyacı spor ile sosyalleşmeyi aynı dönemlerde birlikte ele almayı gerekli kılmaktadır (8). Ergun'a göre, spor fiziksel ve ruhsal yapıya sağladığı destek yanında disiplin, güven, rekabet ve arkadaşlık hislerini uyandırarak çocuğa sosyal rolünü de kazandırır. Engelli birey için bu sosyal rolün evrensel dili spordur(9). Bir eğitim faaliyeti olan spor, ortak amaçları dile getirebilme gücünü ve takdir edebilme duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bunların yanı sıra, spor, anlayış ve sorumluluk taşıyabilme ve işbirliği içinde düzen sağlama kabiliyetini de geliştirmektedir. Sebatsız ve enerjik olmayı sağlaması, sosyal gruba ve topluma mensubiyet gücünü kazandırmakla, birey ile toplum ilişkilerini daha ahenkli kılmaktadır (10).

Beden eğitimi ve spor etkinlikleri engelli bireylerin gerek engelleri dolayısıyla içinde buldukları ruh hali ve gerekse toplumun kendilerine karşı olan tavırlarının doğal sonucu olarak ortaya çıkan saldırganlık, öfke ve kıskançlık gibi duygularını kontrol etmelerini sağlar (4). Spor, bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımını sağlayan bir sosyal etkinlik olması özelliğinden dolayı, kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir. Modern toplumlarda sporun çoğunlukla kolektif bir etkinlik olduğu göz önünde bulundurulduğunda sportif faaliyetler aracılığıyla, sporla ilgilenen bireyler değişik insan gruplarıyla sosyal ilişkiye girmektedir. Spor bireyin kendi dar dünyasından kurtularak başka ortamlarda, başka kişilerden, inançlardan, düşüncelerden insanlarla iletişim içinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu yönüyle sporun, yeni dostluklar kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya destek sağladığı ve özellikle engelli bireylerin topluma kazandırılmasında önemli rol üstlendiği söylenebilir (8).

Bu araştırmanın amacı, düzenli olarak yapılan beden eğitimi ve spor etkinliklerinin eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşme düzeylerinde etkili olup olmadığını ve eğer etkili ise bu etkinin sosyalleşmenin hangi boyutunda/boyutlarında gerçekleştiğini belirlemektir.

Materyal ve Metot

Araştırma öntest – sontest kontrol gruplu deneme modelinde desenlenmiştir. Grupların sosyalleşme düzeylerini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak "American Association on Mental Deficiency" Adaptive Behavior Scala, (AAMD) uyumsal davranış skalasının gelişimsel özellikler alt başlıklarından biri olan "Sosyalleşme" alanındaki maddeler kullanılmıştır. AAMD uyumsal davranış skalası çocuk ve erişkinlerde günlük yaşam aktivitelerindeki bağımsızlık ve sosyal davranışları değerlendiren standartlaştırılmış bir veri toplama aracıdır (11). Skala zihinsel engelli bireylerin tanınmasında yaygın olarak kullanıldığı kadar, eğitim gereksinimlerini belirlenmesinde ve eğitim programlarının değerlendirilmesinde de önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Uyumsal davranış skalasının Türkçe çevirisi ve standardizasyonu Epir tarafından 1974 yılında yapılmıştır (12). Sosyalleşme alt başlığındaki maddeler;

işbirliği, yardımlaşma, başkalarını dikkate alma, ailesini, yakın çevresini, arkadaşlarını ve uzak tanıdıkları hakkında bilgi sahibi olma, grup oyunlarında veya faaliyetlerinde başkalarıyla etkileşimde bulunma, grup faaliyetlerine katılmadaki liderlik, faal üyelik ve basit üyelik özellikleri, paylaşımcılık özellikleri ile sosyal olgunluk özelliklerini belirlemeye yöneliktir

Araştırmaya, Ankara ili Sincan ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren, Örs Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde özel eğitim alan 8-11 yaşları arasında 16 eğitilebilir zihinsel engelli çocuk katılmıştır. Araştırma grubu ikiye ayrılarak biri (n=8) uygulama, diğeri (n=8) kontrol grubu olarak atanmıştır. Uygulama grubuna haftada 2 gün, birer saat, içerik olarak; ısınma hareketleri, işlevsel egzersizler (bireysel, eşli, grup stafet, istasyon parkurları) ve sportif oyunlar (eşli, yardımlaşmalı, grup yarışmaları ve kurallı oyunlar) bölümlerinden oluşan özel beden eğitimi programı uygulanmıştır. Program, “Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor, Çocuk Gelişimi ve Özel Eğitim” alanında uzman üç ayrı akademisyenin görüşleri ve onayları doğrultusunda şekillenmiştir. Program 18 hafta boyunca sürdürülmüştür. Kontrol grubuna hiçbir sportif aktivite uygulanmamıştır. Veri toplama aracı, 18 haftalık program öncesinde ve sonrasında çocukların annelerine uygulanmıştır. Grupların öntest ve sontest puanlarından elde edilen verilerin istatistiksel olarak değerlendirmesinde, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testine (t testi) başvurulmuş ve değerler tablolarla ifade edilmiştir.

Bulgular

Tablo 1. Uygulama ve Kontrol Gruplarının Sosyalleşme Alt Maddeleri Öntest Puan Ortalamalarına Göre Karşılaştırılması

Sosyalleşme Alt Maddeleri	Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	P
İşbirliği	Uygulama	8	1	0,76	14	0,68 3	0,50 6
	Kontrol	8	1,25	0,71			
Bşkalarını Dikkate Alma	Uygulama	8	1,88	0,99	14	0,31 4	0,75 8
	Kontrol	8	2	0,5			
Bşkalarının Farkında Olma	Uygulama	8	3,38	0,74	14	1	0,33 4
	Kontrol	8	3	0,76			
Bşkalarıyla Etkileşimi	Uygulama	8	1,13	0,83	14	0	1
	Kontrol	8	1,13	0,64			
Grup Faaliyetlerine Katılma	Uygulama	8	1,13	0,64	14	0,37 0	0,71 7
	Kontrol	8	1,25	0,71			
Paylaşımcılık	Uygulama	8	1,63	0,52	14	0,50 9	0,61 9
	Kontrol	8	1,75	0,46			
Sosyal Olgunluk	Uygulama	8	2,75	0,71	14	0,79 8	0,43 8
	Kontrol	8	3	0,53			

*P< 0,05

Program öncesinde her iki grubun öntest puanlarının ortalamalarına göre, sosyalleşmenin alt maddelerinden; “İşbirliği” alanında uygulama grubunun ortalaması $1\pm 0,76$, kontrol grubunun ise $1,25\pm 0,71$ olarak bulunmuştur, program öncesinde işbirliği alanında gruplar benzerlik göstermektedir ($t=0,683, p>0,05$). “Başkalarını dikkate alma” alanında uygulama grubunun ortalaması $1,88\pm 0,99$, kontrol grubunun ise $2\pm 0,5$ olarak bulunmuştur, bu alanda gruplar arası anlamlı bir fark yoktur ($t=0,314, p>0,05$). “Başkalarının farkında olma” alanında uygulama grubunun ortalaması $3,38\pm 0,74$, kontrol grubunun ise $3\pm 0,76$ bulunmuştur, bu alanda gruplar benzerlik göstermektedir ($t=1, p>0,05$). “Başkalarıyla etkileşim” alanında uygulama grubunun ortalaması $1,13\pm 0,83$, kontrol grubunun ise $1,13\pm 0,64$ bulunmuştur, bu alanda gruplar arası anlamlı bir fark yoktur ($t=0, p>0,05$). “Grup faaliyetlerine katılma” alanında uygulama grubunun ortalaması $1,13\pm 0,64$, kontrol grubunun ise $1,25\pm 0,71$ bulunmuştur, bu alanda gruplar benzerlik göstermektedir ($t=0,370, p>0,05$). “Paylaşıcılık” alanında uygulama grubunun ortalaması $1,63\pm 0,52$, kontrol grubunun ise $1,75\pm 0,46$ bulunmuştur, bu alanda gruplar arası anlamlı bir farklılık yoktur ($t=0,509, p>0,05$). “Sosyal olgunluk” alanında uygulama grubunun ortalaması $2,75\pm 0,71$, kontrol grubunun ise $3\pm 0,53$ bulunmuştur, bu alanda da gruplar benzerlik göstermektedir ($t=0,798, p>0,05$).

Tablo 2. Uygulama Ve Kontrol Gruplarının Sosyalleşme Alt Maddeleri Öntest Puan Ortalamaları Toplamlarına (Sosyalleşme Düzeyleri) Göre Karşılaştırılması

Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	P
Uygulama	8	12,88	3,48	14	0,325	0,75
Kontrol	8	13,88	2,62			

* $P < 0,05$

Uygulama ve kontrol grupları sosyalleşme alt maddeleri öntest ortalamalarının toplamına (sosyalleşme düzeyi) göre; uygulama grubunun sosyalleşme ortalaması, $12,88\pm 3,48$, kontrol grubunun ise $13,88\pm 2,62$ olarak bulunmuştur. Öntest sosyalleşme düzeyleri bakımından gruplar arası anlamlı bir farklılık yoktur ($t=0,325, p>0,05$).

Tablo 3. Uygulama Ve Kontrol Gruplarının Sosyalleşme Alt Maddeleri Sontest Puan Ortalamaları Toplamlarına (Sosyalleşme Düzeyleri) Göre Karşılaştırılması

Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	P
Uygulama	8	17,13	2,69	14	2,370	*0,033
Kontrol	8	14,25	2,12			

* $P < 0,0$

Uygulama ve kontrol grupları sosyalleşme alt maddeleri sontest ortalamalarının toplamına göre; uygulama grubunun sosyalleşme ortalaması, $17,13\pm 2,69$, kontrol grubunun ise $14,25\pm 2,22$ olarak bulunmuştur. Sontest karşılaştırması sonucunda sosyalleşme düzeyleri bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır ($t=2,370, p<0,05$).

Tablo 4. Uygulama Grubun Sosyalleşme Alt Maddeleri Öntest- Sontest Puan Ortalamalarının Toplamlarına (Sosyalleşme Düzeyleri) Göre Karşılaştırılması

	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	P
Uygulama öntest	8	12,88	3,48	7	5,495	0,001
Uygulama sontest	8	17,25	2,69			

*P< 0,05

Uygulama grubunun sosyalleşme alt maddeleri öntest-sontest puan ortalamaları toplamına (sosyalleşme düzeyi) göre öntest ortalama toplamı 12,88±3,48, sontest ortalaması ise 17,13±2,69 olarak bulunmuştur. Uygulama grubu sosyalleşme düzeyi öntest-sontest karşılaştırmasında ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır (t=5,5,p<0,05).

Tablo 5. Uygulama Grubunu Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest- Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Sosyalleşme Alt Maddeleri	Ön / Son test	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	P
İşbirliği	Uyg. öntest	8	1	0,76	7	2,05	0,08
	Uyg. sontest	8	1,38	0,52			
Başkalarını Dikkate Alma	Uyg. öntest	8	1,88	0,99	7	2,49	0,08
	Uyg. sontest	8	2,25	0,71			
Başkalarının Farkında Olma	Uyg. öntest	8	3,38	0,74	7	2,05	0,08
	Uyg. sontest	8	3,75	0,46			
Başkalarıyla Etkileşimi	Uyg. öntest	8	1,13	0,83	7	3,74	*0,007
	Uyg. sontest	8	2,13	0,65			
Grup Faaliyetlerine Katılma	Uyg. öntest	8	1,13	0,64	7	5,29	*0,001
	Uyg. sontest	8	2,13	0,64			
Paylaşıcılık	Uyg. öntest	8	1,63	0,52	7	2,37	*0,049
	Uyg. sontest	8	2,25	0,70			
Sosyal Olgunluk	Uyg. öntest	8	2,75	0,71	7	1,87	0,104
	Uyg. sontest	8	3,25	0,71			

*P< 0,05

Uygulama grubunu sosyalleşme alt maddeleri öntest ve sontest puanlarının ortalamalarına göre, sosyalleşmenin alt maddelerinden; “İşbirliği” alanında öntest ortalaması $1\pm 0,76$, sontest ortalaması ise $1,38\pm 0,52$ olarak bulunmuştur. İşbirliği alanında öntest-sontest karşılaştırmasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($t=2,05, p>0,05$). “Başkalarını dikkate alma” alanında öntest ortalaması $1,88\pm 0,99$, sontest ortalaması ise $2,25\pm 0,71$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık yoktur ($t=2,49, p>0,05$). “Başkalarının farkında olma” alanında öntest ortalaması $3,38\pm 0,74$, sontest ortalaması ise $3,75\pm 0,46$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($t=2,05, p>0,05$). “Başkalarıyla etkileşim” alanında öntest ortalaması $1,13\pm 0,83$, sontest ortalaması ise $2,13\pm 0,65$ olarak bulunmuştur, ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık yoktur ($t=3,74, p>0,05$). “Grup faaliyetlerine katılma” alanında öntest ortalaması $1,13\pm 0,64$, sontest ortalaması ise $2,13\pm 0,64$ olarak bulunmuştur, ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=5,29, p<0,05$). “Paylaşıcılık” alanında öntest ortalaması $1,63\pm 0,52$, sontest ortalaması ise $2,25\pm 0,70$ olarak bulunmuştur, ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=2,37, p<0,05$). “Sosyal olgunluk” alanında öntest ortalaması $2,75\pm 0,71$, sontest ortalaması ise $3,25\pm 0,71$ olarak bulunmuştur, ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık yoktur ($t=1,87, p>0,05$).

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, düzenli olarak yapılan beden eğitimi ve spor etkinliklerinin eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşme düzeylerinde etkili olup olmadığını ve eğer etkili ise bu etkinin sosyalleşmenin hangi boyutunda/boyutlarında gerçekleştiğini belirlemektir.

Uygulama ve kontrol gruplarının, öntestin puan ortalamalarına göre sosyalleşmenin tüm alt maddeleri bakımından benzerlik olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1). Sosyalleşme alt madde toplamları (sosyalleşme düzeyi) bakımından değerlendirildiğinde, başlangıçta uygulama grubunun sosyalleşme düzeyi ortalaması $12,88\pm 3,48$, kontrol grubunun ise $13,88\pm 2,62$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($t=-0,325, p>0,05$), başka bir deyişle her iki grubun sosyalleşme düzeyi birbirine yakındır (Tablo 2). Bu durum program sonunda bağımsız değişkenin (özel beden eğitimi programı) etkililiğinin, sağlıklı olarak değerlendirilmesi bakımından önemlidir.

Uygulama programı sonrasında grupların sosyalleşme düzeyleri karşılaştırıldığında, uygulama grubunun sosyalleşme ortalaması, $17,13\pm 2,69$, kontrol grubunun ise $15,25\pm 2,22$ olarak bulunmuştur. Tablo 3’de görüldüğü gibi, sontest karşılaştırması sonucunda grupların sosyalleşme düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($t=2,370, p<0,05$). Başlangıçtaki karşılaştırmada gruplar arasında var olan benzerlik, program sonrasında uygulama grubunun lehine anlamlı bir farklılığa dönüşmüştür. Bu durum özel beden eğitimi programının, uygulama grubunun sosyalleşme düzeyi üzerinde yaptığı olumlu etkinin bir sonucu olarak düşünülmektedir. Babkes (1999), aktif olarak spor yapan zihinsel engelli bireyler ile spor yapmayan akranlarının, sosyalleşme ve aile içi davranış özelliklerini değerlendirmiş ve spor yapanların, yapmayanlara oranla daha fazla sosyal davranış özelliği gösterdiğini belirtmiştir.

Uygulama grubunun program öncesinde ve sonrasında sosyalleşme düzeyi ortalaması ele alındığında, program öncesinde $12,88 \pm 3,48$, sonrasında ise $17,13 \pm 2,69$ olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4’de görüldüğü gibi ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=5,5, p<0,05$). Uygulama grubunda oluşan bu değişiklik sosyalleşme alt maddelerinin her birinde ayrı ayrı analiz edilmiştir (Tablo 5). Bu doğrultuda tüm alt maddelerin puan ortalamalarında olumlu yönde gelişmeler tespit edilmesine rağmen, bu gelişmelerin, bazı alt maddelerde istatistiksel olarak anlam ifade ettiği, bazılarında ise anlam ifade etmediği görülmüştür. Alt maddelerdeki karşılaştırmalara göre; “Başkalarıyla etkileşim” ($t=3,74, p>0,05$), “Grup faaliyetlerine katılma” ($t=5,29, p<0,05$) ve “Paylaşıcılık” ($t=2,37, p<0,05$) alanlarında puan ortalamaları farkları anlamlıdır. Buna karşılık; “İşbirliği” ($t=2,05, p>0,05$), “Başkalarını dikkate alma” ($t=2,49, p>0,05$), “Başkalarının farkında olma” ($t=2,05, p>0,05$) ve “Sosyal olgunluk” ($t=1,87, p>0,05$) alanlarında puan ortalamaları farkları anlamlı değildir.

Araştırma bulguları doğrultusunda; uygulanan özel beden eğitimi programı zihinsel engelli çocukların sosyalleşme düzeylerine olumlu etki sağlamıştır ve bu etkinin, özellikle başkalarıyla etkileşim, grup faaliyetlerine katılma ve paylaşıcılık alanlarında anlamlı bir gelişime neden olduğu görülmektedir. Zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun genel gelişimleri üzerindeki etkilerine yönelik birçok araştırma yapılmıştır, bunlardan sosyalleşme ile ilgili olarak bazılarının sonuçlarına göre; Gençöz (1997), zihinsel engelli çocuklarda basketbol eğitiminin davranış gelişimine etkileri konulu çalışmasında, bu çocukların aile içi ve sınıf davranışlarında olumlu değişikliklerin olduğunu tespit etmiştir(14). McMahon (1998), yaptığı çalışmada rekreatif etkinliklerin engelli bireylerde çevreyle ve toplumla bütünleşme, arkadaşlık kurabilme ve sosyal kabulün oluşturulması bakımından önemini ortaya koymuştur (15). Chiang (2003), yaptığı çalışmada otistik çocuklar için eğlenceli bir ortamda yapılan fiziksel aktivitelerin sonucunda, sosyal doğal etkileşimin arttığı, yalnızlık duygusunun azaldığını ve akranlarıyla arkadaşlıklarını pekiştirdiğini belirtmiştir(16).

Çocuklar doğaları gereği gelişmek ve hareket etmek ihtiyacında olan bir varlıklardır (6). Bireylerdeki gelişim, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda bir bütün olarak ilerlemektedir (17). Bu yaklaşıma göre çocukların yetiştirilmesinde, yaşantılar arasındaki bağlantılara her zaman önem verilmesi gerekir. Örneğin fiziksel gelişim (kas gelişimi), bireyin hareketi ile ilgilidir. Rahat hareket edebilen bireyin sosyal gelişimi de bundan olumlu olarak etkilenir. Hareket ile ilgili beceriler, çocukların çevreyi tanımalarını sağlar. Bu durum, onların zihin ve dil gelişimine de katkıda bulunur. Gündelik yaşamda arkadaş grubuna uyamayan, bu nedenle arkadaşları tarafından kabul görmeyen çocuklarda, kendini küçük görme duygusu gelişir. Bu durum, çocuğun bazı yeteneklerinin gizli kalıp gelişmemesine neden olur (18).

Spor engellilerin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan gelişmelerini sağlamakta, toplum içine kaynaşmalarını kolaylaştırmaktadır (19). Bu nedenle, engelli bireylerin topluma olan uyumlarını sağlamak, bu süreci hızlandırmak ve sosyalleşmelerine katkıda bulunmak için spor bir araç olarak ele alınmalıdır (20).

Son zamanlarda ülkemizde, engellilerin toplumsal entegrasyonu, fırsat eşitliğinin sağlanması ve özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi konularda gelişmeler görülmeye başlanmıştır. Ancak sıklıkla dile getirilen sorun, oluşturulan mevzuatın tam

manasıyla hayata geçirilememesidir. Konuyla ilgili, engel gruplarına göre hizmet veren spor federasyonlarının, sivil toplum örgütlerinin ve engelliler spor kulüplerinin faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Özel eğitimin yaygınlaştırılması sürecinde sayıları her geçen gün artan özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, engelli çocuk nüfusunun önemli oranına hizmet vermektedir. İlhan ve Suveren (2007), özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sadece % 10'unda beden eğitimi ve spor aktivitelerinin program dahilinde yer aldığını belirtmektedir(21).

Beden eğitimi ve spor etkinliklerinin doğal ortamı içinde bulunan tüm bireyleri farklı şekillerde etkilemekte ve tüm gelişim boyutlarını desteklemektedir. Bu çalışma sonucunda, eğitimin vazgeçilmez unsuru olan beden eğitimi ve sporun eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşmeleri yolunda etkin bir unsur olduğu belirginleşmiştir. Özel eğitim programları çerçevesinde beden eğitimi ve spor etkinlikleri hak ettiği yeri almalıdır.

Kaynaklar

1. Özer, D., (2001) Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor. Ankara: Nobel Yayınları, 25,31.
2. Eripek, S., (1993), Zihinsel Engelli Çocuklar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,18.
3. Güven, N., (1986), "Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri" (Ed. Şule Bilir). Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara.
4. Kınalı, G., (2003), Zihin Engellilerde Beden - Resim - Müzik Eğitimi. Farklı Gelişen Çocuklar. (Ed: A. Kulaksızoğlu), İstanbul: Epsilon Yayınları,244.
5. Yavuzer H. , (2000), Çocuk Psikolojisi, Altın Kitaplar, İstanbul ,55.
6. Binbaşoğlu, C., (1995), Eğitim Psikolojisi. Ankara: Yargıcı Matbaası,7.
7. Ersoy, Ö., Avcı. N., (2000), Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri. Özel Eğitim. İstanbul: YA-PA Yayınları,158.
8. Yetim, A., (2005), Sosyoloji ve Spor. Topkar Matbaacılık, Trabzon, 119.
9. Ergun, N.,(2003) Bedensel Engelli Çocuk ve Spor. Çoluk Çocuk Dergisi. 5: 26: 50.
10. Erkal, M., (1992), Sosyolojik Açıdan Spor. İstanbul: Kutsun Matbaası,89.
11. Azaula, M., Msall, M.E., Buck, G., (2000), Measuring functional status and family support in older school-aged children with cerebral palsy, Comparison of three instruments. Arch Phys Med, 81: 307- 311.
12. Epir, S.,(1976), İlkokul Çocukları İçin AAMD Uyumsal Davranış Skalası (1974revizyonu), *Türkçe Adaptasyon el kitabı*. MEB Talim Terbiye Dairesi, Ankara.

13. Babkes, M.L., (1999), Sport and physical activity socialization of youth with moderate cognitive needs: An expectancy-value perspective on parental influence University of Northern Colorado.
14. Gençöz, F., (1997), The effects of basketball training on the maadaptive behaviours of trainable mentally retarded children, Research İn Developmental Disabilities, 18: 1-8.
15. Mcmahon, D.J., (1998), Social acceptance of children with developmental handicaps in integrated daycamps , University of Toronto (Canada).
16. Chiang, T., (2003), Effects of a therapeutic recreation intervention within a technology-based physical activity context on the social interaction of male youth with autism spectrum disorders , Indiana University.
17. Fidan, E., Ülgen, G.,(2003), Çocuk Gelişimi, 32
18. Bandura, A., Pastorelli, C., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., (1999), Self Efficacy Pathways To Childhood Depression, Journal Of Personality And Social Psyvhology, 76 (2), 258-269.
19. Eichsteadt, C.B., Lavay, B.W., (1995), Physical Activity for Individuals with Metal Retardation Campaign, Illinois, 47.
20. Dunn, J.M., Fait, H.,(1997), Special Physical Education: Adapted,individualized, developmental Seventh Edition, Iowa Dubuque Brown& Benchmark, 22.
21. İlhan, L., Suveren, S., (2007), Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne Babaların,Çocuklarının Özel Eğitimleri Sürecinde Beden Eğitimi Ve Spor Etkinliklerine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi, 9. Uluslar arası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı, 670.